

«Ніхто не шануватиме суддів, які самі себе не шанують»

Федеральний суддя США Богдан Футей про природу українських судових проблем та конституційну реформу

БІОГРАФІЧНА НОТА

Народився 1939 року в Бучачі на Тернопільщині. У 1943-му разом із родиною емігрував до Аргентини, у 1957-му – до США. У 1964-му закінчив юридичне відділення Західного резервного університету Кейза у Клівленді (штат Огайо). У 1972–1974 роках – головний помічник прокурора поліції Клівленду, 1974–1975-й – помічник мера Клівленду. Організатор і партнер правничої фірми «Базарко, Футей і Оришкевич» (1975–1984). У 1984–1987 роках очолював комісію з урегулювання міжнародних позовів США. Від 1 січня 1987-го – пожиттєвий федеральний суддя округу Колумбія, єдиний американець українського походження з-поміж федеральних суддів США.

ФОТО: АНДРІЙ ПОМАКІН

Спілкувалася Ганна Трегуб

За 20 років незалежності в Україні не раз відбувалися гучні судові процеси, які розтягувалися на довгий час, оскільки у вітчизняному судочинстві не було вироблено ефективних сучасних моделей їх вирішення. Остання така справа – екс-прем'єрки Юлії Тимошенко – довела українцям і світові, що без реформування судової гілки влади подальших позитивних зрушень у модернізації країни та її десоветизації не відбудеться. Про західний погляд на природу українських судових проблем **Тиждень** спілкувався з федеральним суд-

дею США Богданом Футеем, який відвідав Національний університет «Києво-Могилянська академія».

У. Т.: Як можна протидіяти хабарництву поміж суддів? Як із цим борються в США?

– У США є Кодекс судової етики. Якби були якісь справи, пов'язані з хабарництвом, то адміністрація судової системи звернулася б до нас і ми мали би дисциплінарні санкції. В Україні також хочуть прийняти Кодекс судової поведінки, який передбачає певні дисциплінарні заходи. Але ж говорять про те, що недотримання його норм не може бути причиною певних санкцій (бо потрібно ще ухва-

лити закон). Проте якщо суд має самоврядування, він сам повинен здійснювати контроль за поведінкою суддів. Також є багато процедур, які дефінітивно треба змінити. Ми колись дискутували з представниками правових комітетів Верховної Ради України щодо прийому громадян у судах. Вони стверджували, що така практика є дуже демократичною. У нас це суворо заборонено. Будь-які розмови чи слухання можуть відбуватися лише в присутності обох сторін процесу.

Американське розуміння поняття судової влади є дещо іншим, ніж в Україні. Вважається, що крісло федерального судді є фіналом юридичної кар'єри,

найвищою посадою, яку може обіймати правник. І кожен намагаться робити все можливе, щоб така опінія про суд та суддів була, бо це вигідно для всіх. А щодо українських реалій, то я скажу так: ніхто не почне шанувати суддів, допоки вони самі не почнуть шанувати себе.

У. Т.: Чи є в Америці та інших західних країнах аналог Вищої кваліфікаційної комісії суддів України? Як ви оцінюєте ті повноваження та роль, які відведені їй в українській судовій системі, а також спосіб її формування?

– У США на рівні штатів діє постанова, що судді повинні мати хоча б п'ять років адвокатської практики. Їх після балотування обирають. Також є школи для штатних суддів, у яких вони проходять додаткове навчання. У Німеччині, Франції, Англії також наявні відповідні заклади. Якщо, закінчивши юридичний факультет, випускники обирають суддівський шлях, після навчання та складання певних іспитів у таких установах вони можуть бути суддями. У США теж є федеральні судді, яких номінує президент. Перед цим їхню кваліфікацію перевіряє сам Білий дім, який встановлює, чи відповідає той чи інший кандидат вимогам.

Треба документально довести, що претендент на згадану посаду має не менше ніж 10 років адвокатського стажу, надати назви справ, у яких він брав участь і на чиему боці, вказати сторони позивача і відповідача, хто був суддею у тих процесах. Також звертаються до ФБР, щоб його агенти опитали свідків, які могли б оцінити психічний стан та адекватність поведінки кандидата. Лише після такої експертизи очільник держави надсилає номінацію до сенату, який заново починає свою перевірку. Все практично те саме, але до цього професійну оцінку кандидатів дає Палата американських адвокатів (АВА). Потім його затверджує сенатська комісія, і лише після того зазначену кандидатуру схвалює сенат.

Наскільки мені відомо, теспер в Україні суддів тесуватимуть. Мені здається, що знання тематики – це задовільна вимога, аби служителі Феміди розуміли суть справи. В Україні

засадничо треба збагнути питання психіки людей: якими суддями вони будуть за своєю поведінкою? Мені прикро про це говорити, але були оприлюднені доповіді Freedom House та АВА, у яких йшлося про те, що українські судді мають лише з 4 характеристики з 15, яких вимагають міжнародні стандарти. Freedom House у своїй доповіді вказав, що корупція є величезною проблемою вашої судової системи. Як свідчать опитування українців, зникає довіра до неї та до всього, що відбувається в державі. Сподіватимуся, що запровадження Вищої кваліфікаційної комісії для суддів поліпшить ситуацію.

У. Т.: В Україні лунало багато критики на адресу як уже згаданої Вищої кваліфікаційної комісії, так і Вищої ради юстиції, існування якої передбачено Конституцією України. Зокрема, багато хто вважає, що ці інституції роблять служителів Феміди залежнішими від президента. Якою є ваша думка з цього приводу? Який інституційний механізм вважаєте найкращим для забезпечення незалежності суддів від будь-якої влади?

– Згідно з позицією про верховенство права жодна особа, хоч би який статус вона мала, не

посадою голова Верховного Суду України, міністр юстиції України, генеральний прокурор України. Своєю чергою, до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України шість членів обирає з'їзд суддів, двох – з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ, а по одному призначають міністр юстиції, уповноважений ВР з прав людини та голова Державної судової адміністрації України.

У США призначення суддів федерального рівня є політичним, тому що особа отримає рекомендації сенаторів чи конгресменів певного штату, які відіграють не останню роль тоді, коли президент затверджує певного кандидата на цій посаді. Але що відбувається далі? Можу розповісти про це з власного досвіду. Перед своїм призначенням федеральним суддею (ще за часів Рональда Рейгана) я був дуже політично заангажованим. Але, посівши цю посаду, автоматично віддалився від політики. Американські служителі Феміди не мають нічого спільного з нею взагалі. У нас ані очільник держави, ані інші можновладці не наважуються кликати суддів, щоб вказувати їм, як саме вони мають бути незалежними. Ніхто з них не відреагував би на таке, бо це було б сприйнято як спроба тиску на судову систему. Компетенції трьох гілок влади у США є суворо обмежені та відокремлені одна від одної.

Судочинство в Україні треба реформувати згідно з рекомендаціями Венеціанської комісії та інших міжнародних організацій, позаяк завищений рівень політизації шкодить верховенству права та судовій незалежності.

Досягти останньої можна довгостроковим призначенням служителів Феміди та наданням їм задовільної зарплати. У Сполучених Штатах вони не бояться, що будуть фінансово залежати від будь-кого, а усунути їх із посади можливо лише через проголошення імпичменту – оскарження в Палаті представників у Конгресі, пізніше має відбутися судовий процес у сенаті, при цьому рішення про відсторонення мають прийняти дві третини сенаторів. Саме через це судді не бояться вносити ухвали, що є непопулярними у виконавчій чи законодавчій владі. ■

ЗАВИСОКИЙ РІВЕНЬ ПОЛІТИЗАЦІЇ ШКОДИТЬ ВЕРХОВЕНСТВУ ПРАВА ТА СУДОВІЙ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

може бути поза чи над законом. Тому суддя повинен бути тим чесним брокером, арбітром між сторонами і намагатися об'єктивно вирішувати справи. Якщо він упереджений у своїх діях, тоді падає довіра до судочинства.

Відповідно до Конституції України до Вищої ради юстиції входять представники різних середовищ, пов'язаних із правом, а також інших гілок влади. Верховна Рада, президент, з'їзд суддів України, з'їзд адвокатів України, з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ призначають до ВРЮ по три члени, а Всеукраїнська конференція працівників прокуратури – двох. До складу Вищої ради юстиції належать за